

Марина Михайлюк (Київ)

Видавництво «Уманський голос» в умовах нацистської окупації

Історіографічний доробок представленої теми обмежується кількома публікаціями черкаських дослідників¹ і автора статті², однак вміщені у них дані лише частково торкаються даної проблеми. Актуальність теми дослідження пояснюється зацікавленістю вітчизняних істориків і філологів функціонуванням видавничо-друкарської системи й становищем пересічної людини у період нацистської окупації України, зокрема Київського регіону. Отже, наукова значущість і відсутність значних розробок краєзнавчого плану зумовили доцільність проведення даного дослідження.

Станом на 1 січня 1943 р. м. Умань було центром гебітскомісаріату Умань, генерального округу Київ. За німецькими даними у гебіті прожи-

¹ Мельниченко В. Україномовна преса на території Черкащини в період фашистської окупації // *Сторінки воєнної історії України*. – Вип. 6. – К., 2002. – С. 81–82; Його ж. Інформаційно-видавниче забезпечення функціонування окупаційної влади на Черкащині у 1941–1944 рр. // *Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб. статей*. – Вип. 26. – К., 2004. – С. 252–259; Кривенко С. Документи фонду «Видавництво “Українська думка”, орган Черкаської районної управи, 1941–1943 рр.» як складова частина джерельної бази з вивчення історії періоду німецько-фашистської окупації Черкащини // *Сторінки воєнної історії України*. – Вип. 6. – К., 2002. – С. 83–86.

² Михайлюк М. Функціонування видавництв україномовної періодичної преси Київщини в умовах нацистської окупації (1941–1943 рр.) // *Іст. журн.* – 2005. – № 2. – С. 46–51.

вало понад 227 тис. осіб³. Організація роботи видавництва «Уманський голос» розпочалася за кілька днів після окупації району німецькими військами. Дозвіл на виробничу діяльність надала місцева ортскомендатура через уманську міську управу. З приходом цивільної влади і створенням акціонерного товариства з обмеженою відповідальністю «Преса України»⁴, уманське видавництво підпало під його юрисдикцію. 16 серпня 1941 р. житловим відділом уманської міської управи видавничому підприємству було тимчасово надано приміщення колишньої майстерні індивідуального шиття по вул. Садова, 7. Однак будинок знаходився у напівзруйнованому стані, мав лише чотири кімнати, де колектив видавництва ледве розміщувався. Умови роботи були незадовільними, адже редколегії видання заважали працювати і гуркіт машин, і прийом відвідувачів. Відтак на початку листопада редакції і друкарні було виділено більш зручне двоповерхове приміщення колишньої поліції по вул. Київська, 1.

Видавництво до кінця 1941 р. очолював Х. Барченко (з лютого 1944 р. – директор уманської обласної друкарні), а з 1 січня 1942 р. його керівником було призначено О. Маєвського, який до цього працював редактором часопису. За постановою голови уманської міської управи А. Марцина, він мав право розпоряджатися усіма фінансовими ресурсами підприємства. Для цього ще наприкінці листопада 1941 р. видавництвом було відкрито рахунок в уманській філії Сільськогосподарського банку. Усі міські й районні організації, підприємства, установи, а також приватні особи мали перераховувати свої гроші за виконані для них друкарські роботи і розміщення оголошень у газеті. Тарифи встановлювались керівництвом видавництва. Так, за оголошення про загублені документи у жовтні 1941 р. громадяни сплачували 8 крб.⁵ Патент на право виконувати друкарські роботи видав відділ підприємств уманської міської управи.

Друкарня складалася з трьох цехів: набірнього, друкарського і палітурного. Начальники цехів А. Крюковський, Ю. Маркелов і Л. Смага особисто відповідали за збереження майна. Згідно з наказом

³ Державний архів Волинської області, ф. Р–2, оп. 1, спр. 756, арк. 5.

⁴ «Преса України» – дочірнє підприємство «Німецького видавничо-друкарського товариства України з обмеженою відповідальністю» (Луцьк). Контролювало матеріально-технічний стан усіх видавництв і друкарень райхскомісаріату Україна.

⁵ Державний архів Київської області, ф. Р–2033, оп. 1, спр. 1, арк. 93.

О. Маєвського від 2 січня 1942 р. усі робітники і службовці видавництва мали з'являтися на роботу рівно о 8-й год. ранку. Запізнення каралося звільненням. Усім працівникам заборонялося самовільно залишати роботу раніше 17-ї год. і без потреби залишати робоче місце. Вони також не мали права відмовитись, якщо необхідно було працювати після закінчення робочого часу. Саботажем вважалося навмисне невиконання роботи, псування замовлень і матеріалів⁶.

Вхід до друкарського цеху стороннім було заборонено, як і винос газет для своїх працівників. З метою впорядкування процесу друкування та продажу часопису О. Маєвський 9 березня 1942 р. видає наказ, згідно з яким завідувач паперовим складом зобов'язувався за рахунком здавати друкарям папір й приймати надрукований матеріал разом із поліграфічним браком і відправляти брак на коректуру. Після виходу кожного номера газети він мусив надавати в бухгалтерію акт про випуск, а потім займатися реалізацією тиражу. Зокрема, 60 примірників часопису отримувал секретар редакції, 30 примірників залишалось для співробітників, 1530 – відправлялося на пошту для розсилки передплатникам (восени 1941 р. передплата на місяць становила 2 крб. 40 коп.). Решта примірників йшла у продаж через міський кіоск, що знаходився на вул. Київській. Категорично заборонявся продаж періодичного видання у редакції, крім поліції та жандармерії, які отримували його за спеціальним відношенням⁷.

Видавництво «Уманський голос» мало власну їдальню, де обідали робітники і службовці редакції та друкарні. Згідно з наказом О. Маєвського від 16 листопада 1942 р., чітко регламентувалася робота працівників їдальні, що було пов'язано з нестачею продовольства в Умані. Стороннім особам, які пред'являли талони, обіди не видавалися. Працівники видавництва не отримували подвійних порцій, а їхні утриманці – хліб, що раніше мало місце. Завідувач їдальні І. Хлівний зобов'язувався складати точні списки робітників і службовців, які брали обіди додому утриманцям і конкретно кому саме. Затверджував списки О. Маєвський, і лише за ними бухгалтерії було наказано видавати талони. Крім того, завідувач їдальні мав бути присутнім під час приготування й видачі обідів, слідкувати за їхньою якістю. За недоброякісні обіди він разом з поваром Ф. Панасенком несли особисту відповідальність аж до звільнення з роботи. Їдальня працювала з 6–7 до 14–15 год. Обіди ви-

⁶ Там само, арк. 84.

⁷ Там само, арк. 79.

давалися з 11.30 до 13.30 год. дня. Контроль за ідальнею покладався на завгоспа М. Лобура⁸.

Робітники і службовці видавничого підприємства могли піти у відпустку згідно з розпорядженням райхскомісара Е. Коха «Про регулювання зарплати і умов праці для всіх місцевих службовців, зайнятих на роботах у німецьких установах», яке набуло чинності 1 квітня 1942 р. Їхня зарплата залежала від середнього розміру окладу за останній місяць. Тривалість основної й додаткової відпустки не могла перевищувати 12 днів. Але для працівників часопису вона з невідомих причин коливалась від 5 до 14 днів, що підтверджується архівними документами. Оклад працівників залежав від кваліфікації. Водночас розпорядження мало ряд недоліків у регламентації заробітної плати для некваліфікованих робітників, що призводило до зловживань керівництва видавничого підприємства⁹.

Прийом на роботу відбувався через місцеву біржу праці, яка пропонувала кадри директорів видавництва. Той, у свою чергу, міг встановлювати для малокваліфікованих робітників випробувальний місячний термін; у разі якщо робітник не влаштувався – його звільняли. Оплата праці, прийом і звільнення працівників редакції обов'язково узгоджувалися з біржею праці. Робітники, які мали намір перейти на іншу роботу, зверталися на біржу праці, яка надсилала письмове доручення директорів видавництва про звільнення того чи іншого працівника, про що свідчать відповідні накази по редакції. Це пояснюється ще одним розпорядженням Е. Коха від 4 березня 1942 р. «Про обмеження зміни місця роботи». У ньому наголошувалося, що адміністрація установи, підприємства чи організації не мала права звільняти жодного робітника за його власним бажанням до того часу, поки не отримає згоди місцевої біржі праці. Якщо остання впродовж 3–10 днів не надсилала повідомлень, це вважалося згодою. Перехід працівників з однієї установи до іншої, які входили в одне підприємство, згоди біржі праці не потребував.

На період перебування О. Маєвського у відпустці функції директора виконував технічний редактор і коректор Ю. Римар. Документи свідчать про те, що під час перебування О. Маєвського на посаді відповідального редактора (директора) видавництва у набірному цеху серед робітників чоловічої статі існувало систематичне п'янство, з яким він намагався боротися. Зокрема, на початку 1943 р. двох робітників, що

⁸ Там само, арк. 57.

⁹ Там само, стр. 3, арк. 10.

принесли на роботу горілку і розпивали її з начальником набірнього цеху, було звільнено з посади. Самого начальника понижено на посаді до простого друкаря з попередженням¹⁰.

Видавництво вважалося прибутковим за рахунок роботи власне друкарні. Кожний місяць бухгалтерія подавала фінансові звіти підприємства у Луцьк. Так, за другу половину 1942 р. чистий прибуток видавництва становив 64 тис. крб.¹¹ Витрати не перевищували доходної частини (прибутки з продажу газет, виготовлення оголошень, різноманітні друкарські роботи). Наприкінці 1943 р. ситуація суттєво не змінилася. Бухгалтерські документи засвідчують високий попит на виготовлення різних бланків для всіх підприємств і установ гебіту (перепусток, квитанцій, відомостей, рецептів, продуктових карток), а також печаток, плакатів тощо.

На початку серпня 1943 р., за розпорядженням з Луцька, видавництво «Уманський голос» було розподілено на дві незалежні одиниці: обласну друкарню та газетне видавництво з попередньою назвою. Директором друкарні було призначено Суржикова, а відповідальним редактором видавництва Терлецького. Кандидатури затверджено шефом преси генерального округу Київ та гебітскомісаром Умані. Уже 26 серпня 1943 р. усіх редакторів місцевих часописів, у тому числі й «Уманського голосу», було викликано у генерал-комісаріат округу, який очолював В. Магунія. На зібранні йшлося про обстановку, що склалася на Східному фронті, пояснювалася внутрішньополітична ситуація у райхскомісаріаті. Генерал-комісар особисто висловив присутнім подяку за їхню «віддану» працю й натякнув на поступове згортання роботи. Цей крок з боку німецької влади можна пояснити наближенням радянських військ до кордонів генерального округу, що змусило керівництво покvapитися з евакуацією.

До призначення директором друкарні Суржиков обіймав посаду керівника друкарського цеху видавництва і був підконтрольний О. Маєвському. Можна припустити, що сварки між ними, а також неспроможність Маєвського, як керівника, навести лад у редакції та друкарні, призвели до поділу підприємства на дві окремі фінансово-господарські одиниці, а його самого понижено на посаді до заступника головного редактора. Через деякий час між новими керівниками виник конфлікт з приводу зіпсування двох кліше і браку майже всього накладу газети за 12 вересня 1943 р., за що з друкарні було стягнуто штраф у 300 крб.¹²

¹⁰ Там само, спр. 1, арк. 45–46.

¹¹ Там само, спр. 4, арк. 2, 6, 13, 17, 21, 25, 29.

¹² Там само, спр. 1, арк. 11.

М. Терлецький пильно стежив за майном редакції. Робітників штрафував у трикратному розмірі, вилічуючи із мізерної зарплати. Суржиков замість штрафу просто звільняв з роботи. Зокрема, згідно з наказом по окружній друкарні від 11 листопада 1943 р., двох робітників було звільнено за несвоечасну явку на роботу та несумлінне ставлення до праці.

Плинність кадрів в уманській обласній друкарні була значною, попри запровадження премій. Згідно з наказом від 29 червня 1943 р., 11 працівників друкарні отримали преміальні від 10 до 50%, і лише одному робітникові за несумлінне ставлення до праці та зниження якості й кількості продукції їх було зменшено з 40 до 30% від посадового окладу. Цей документ доводить, що директор уманської обласної друкарні проводив досить жорстку політику щодо своїх працівників, аби якнайкраще організувати виробничий процес і не отримувати доган від німецького керівництва. Водночас він намагався бути справедливим. Так, друкарю О. Єгорову за несумлінне ставлення до праці та неякісне виконання робочого завдання він з 1 березня 1943 р. низив зарплату з 4-го на 6-й розряд (тобто з 600 до 400 крб.), через місяць підняв оплату до 5-го розряду (до 480 крб.), а вже у червні 1943 р. О. Єгоров отримував 30% набавки до основної платні¹³.

Відповідні заходи стимулювали робітників до продуктивної праці, надавали можливість «виправитися», якщо враховувати вкрай важке матеріальне становище більшості пересічних громадян. Военні дії, постійне недоїдання і хвороби змушували їх триматися роботи, завдяки якій можна було вижити. В уманській обласній друкарні працювали цілими родинами. Кількість робітників у середньому налічувала 15 осіб, більшість з них були друкарями і різниками паперу. Існувала посада коректора німецької мови з місячним окладом у 480 крб.

У редакції М. Терлецького кількість робітників також не перевищувала 15 осіб, і займали вони посади: заступника головного редактора, літературного редактора (підбирав матеріал), коректора (виправляв помилки у тексті), технічного редактора (відповідав за розташування матеріалу на сторінках газети), радіоінформатора (приймав повідомлення з німецького радіо), друкарки, технічного секретаря, експедитора, бухгалтеря, завгоспа, кур'єра, прибиральниці і сторожа.

Окремі працівники за сумісництвом обіймали по дві посади. Так, на жовтень 1943 р. заступник головного редактора О. Маєвський був одночасно і літературним редактором. Його дочка працювала кур'єром часо-

¹³ Там само, арк. 7, 33, 37, 39.

пису. У листопаді того ж року завгосп П. Запорожець виконував обов'язки конюха. На думку автора, подібне явище мало місце внаслідок постійної потреби у фінансових ресурсах, відсутності необхідних кадрів, небажанні працювати на існуючий режим, який помітно і швидко здавав свої позиції, а також непокоєння за майбутнє після повернення радянської влади. Адже ситуація на Східному фронті складалася не на користь німецького окупаційного режиму.

Щодо характеристики періодичного видання, то газета «Уманський голос» виходила двічі на тиждень на чотирьох шпальтах. Перший номер побачив світ у неділю 31 серпня 1941 р. і починався з подяки редколегії часопису начальнику міської комендатури (ортскоменданту) капітану Росу за сприяння в організації виходу газети. Напередодні відступу радянських військ було спалено приміщення друкарні, усе устаткування й шрифти вивезено. Друкарські машини, шрифти й газетний папір співробітники видавництва збирали по навколишніх селах, навіть їздили до Вінниці та Києва. На початку роботи матеріали для часопису надав майор з міської комендатури Фельдунг, який допоміг редакції у налагодженні зв'язків з Берліном, а також містами України.

Часопис «Уманський голос» подавав інформацію військово-політичного, ідеологічного, соціально-економічного і культурно-просвітницького характеру. Серед рубрик, які не змінювалися впродовж всього періоду окупації, була лише одна – «З головної квартири фіурера», що знайомила із ситуацією на фронтах Другої світової війни. Інформація головної рубрики мала розташовуватися лише на першій сторінці, хоч редакція не завжди дотримувалася цих вимог. Спорадичними були рубрики: «Воєнна хроніка», «На східному фронті», «Короткі вістки», «Короткі господарські вістки», «Вісті зі світу», «Вісті з України» («Українські новини»), «Листи з Німеччини», «Різдваїні теми», «Веселий куток» («Куток розваг»), «Фронтіві епізоди», «Наука і техніка», «Газетні рядки» («Цікаві рядки»), «Поради селянинові», «Літературна сторінка», «В Умані і в Уманщині» («Сьогодні в Умані», «Місцева хроніка»), «Берлінські види». Більшість матеріалів у них комплектувалися на основі повідомлень німецького радіо, українськомовних бюлетенів рівненської філії «Німецького інформаційного агентства» «Дойчес Нахріхтенбюро» (ДНБ) і «Українська кореспонденція» (УК). Редакція цих періодичних видань забезпечувала інформацією всі часописи райхскомісаріату Україна. Передруковувалися також окремі матеріали з періодичної преси Генерал-губернаторства і Райхскомісаріату, німецької преси Райху і України, інформаційно-пропагандистських бюлетенів міністерства народної освіти і пропаганди Райху.

Повідомлення в рубрику «В Умані і в Уманщині» («Сьогодні в Умані») готували позаштатні співробітники періодичного видання, які працювали за гонорар. Серед них – представники уманської міської управи, керівники різних підприємств і установ уманського гебіту. Значна частина рубрик переслідувала суто пропагандистську мету. Зокрема, «Берлінські види» популяризували Німеччину та її столицю як колиску світової культури і мистецтва. З часом радіоновини стали позначатися однією зірочкою (*), а інформація з берлінських, рівненських і луцьких джерел – двома (**). Підпис трьома зірочками (***) означав, що матеріал передруковувався з окупаційних видань України.

Як правило, статті ідеологічного спрямування передруковувалися з берлінських бюлетенів «Українська інформаційна служба» (УКРІНС), «Східна служба преси» (ОАД – ОАД – «Ostraum-Artikeldienst»), «Служба пропаганди і преси» (РМД – РМД – «Propaganda-Material-Dienst»), німецьких видань «Фелькішер беобахтер», «Дойче Альгемайне Цайтунг», «Солдатенцайтунг» тощо.

Водночас часопис «Уманський голос» вміщував і власні агітаційно-пропагандистські матеріали. Зазвичай, їхні автори підписувалися псевдонімами або ініціалами. Такі підписи зустрічаються у авторів пронимецьких, антирадянських і антисемітських статей з метою приховати особу автора. Проте були й такі, що не приховували свого імені. Так, майже у кожному номері періодичного видання за 1941 р. публікувався співробітник уманської міської управи Ю. Недзельський, який «спеціалізувався» на антирадянській тематиці. Він був автором статей «Кривавий Сталін» (31 серпня), «Сталінська турбота про живу людину» (7 вересня), «Мої спогади» (11 вересня), «У підземеллях Уманської тюрми» (5 жовтня), у яких розповідалося про жорстокість сталінської тоталітарної системи щодо громадян країни: штучний голод і репресії 30-х рр., репресивну практику НКВС, політику «випаленої землі» на початку війни, яка залишила людей без засобів існування в умовах окупації.

Статті виразно антирадянського змісту писав й літературний редактор М. Глухенький, за що навесні 1944 р. був заарештований органами НКВС. Серед них привертає увагу стаття «Нищення українців», де він навів конкретні приклади Голодомору 30-х рр. «Село Подобна. Страхітливі 1933/34 рр. Спочатку мерли від голоду 3–5 душ щодня, далі 18–20... Станція Звенигородка. Під весну 1934 р. в елеваторі лишилося кілька десятків тисяч центнерів ячменю, попсованого мишами. А люди мерли. Як це розцінювати? Хіба не навмисне й планове винищення ук-

раїнців? Цікаво, чи пан Рузвельт обізнаний з такими фактами? Чи він, допомагаючи більшовикам, тим самим бере участь у знищенні українців?» – міркував автор¹⁴.

У циклі статей «Українська молодь» М. Глухенький описує більшовицьку систему соціального виховання, спрямовану на руйнування національних почуттів. Її завданням було виховання «інтернаціональної» людини – патріота СРСР, компартії і Сталіна. Однак, на переконання автора, шкільна програма виконувалася лише частково, адже «в юнацькому серці так і не спалахнуло полум'я любові ні до партії, ні до Сталіна»¹⁵.

Крім написання статей М. Глухенький публікував у рубриці «Літературна сторінка» вірші, частівки, народні прислів'я та жарти. Серед них були такі, як:

Сидить Сталін за столом,
П'є горілку стаканом,
А колгоспник під лавкою,
Лупить воші булавкою.

Або

Сталінська конституція –
одна проституція,
рай обіцяє,
а шкуру здирає¹⁶.

Для посилення антирадянських і антисемітських настроїв серед місцевого населення, редакція періодичного видання вміщувала спогади або враження земляків від колишньої системи господарювання. Так, упродовж 1941 р. газета видає серію матеріалів Ф. Гонибіді під назвою «Федь Гонибіда пише», в яких автор скаржився на засилля представників єврейської нації у партійних органах і народному господарстві країни, через що мав немало проблем у житті¹⁷. Одним з авторів часопису був «Журний». У своїх дописах він розповідав про голодних, виснажених і поранених солдатів Червоної армії, що внаслідок недбалого керівництва потрапили у полон, частина яких свідомо переходила на бік німців з надією на краще життя, а також про методи «вибивання» правди, які використовувало НКВС¹⁸ тощо.

¹⁴ *Уманський голос*. – 1941. – 21 верес.

¹⁵ *Там само*. – 6 листоп.

¹⁶ *Там само*. – 26 жовт.

¹⁷ *Там само*. – 7 верес., 5 жовт.

¹⁸ *Там само*. – 31 серп., 16 верес.

3 лютого 1942 р. найактуальнішою темою на шпальтах уманської газети стала агітація молоді на роботу до Німеччини разом з пропагандою турботи про остарбайтерів з боку уряду країни, а також німецького способу життя. У зверненні «До тих, хто їде до Німеччини» редакція пояснювала причини трудової мобілізації тим, що країна потребує великої кількості робочих рук. «Ми посилаємо до друзів-німців наших найкращих молодих людей і сподіваємося, що вони з честю виконають покладений на них обов'язок, високо піднесуть авторитет нашої нації й збільшать своєю чесною та впертою працею наше право на суверенність. ...Не слухайте ворожих нашіптувань, жидівських та московських наклепів. Ви матимете нагоду пізнати культурну Європу, набути нового досвіду»¹⁹, – наголошувалося у повідомленні. Для ефективнішого вербування робітників залучалися дописи агітаторів-добровольців. Зокрема, Марко Погурець із с. Бабани писав: «зачувши про набір робочих до Німеччини й бажаючи віддячити нашим визвольникам, я перший зголосився їхати на роботу до наших друзів. Вдома я лишаю дружину й чотирьох дітей. Кличу усіх українців, що вільні, наслідувати мій вчинок»²⁰.

Наступні номери уже рясніють листами-відгукками тих, хто виїхав до Райху. Так, Микола Бабій писав своїм рідним, що годували його непогано, німецькі бауери – приємні заможні люди, з якими жилося добре і весело²¹. У іншому листі Оля зі Звягеля повідомляла батькам, що роботою у Німеччині задоволена, бажання повернутися додому не мала, тому закликала односельчан їхати до Райху²². Однак оригінальність розміщених листів викликає сумніви. По-перше, у листах ніколи не вказувалися конкретні дані відправника і отримувача, по-друге, відомо, що написанням подібних листів займалися співробітники Східного відділу міністерства пропаганди Райху, по-третє, у Німеччині діяли органи цензури, які фільтрували всю кореспонденцію остарбайтерів, тому рідним про реальний стан справ довідатися було досить складно. Також відомі випадки, коли самі «невільники» не бажали писати правду про їх «райське життя» в Німеччині, щоб не засмучувати своїх близьких.

1943 р. агітаційно-пропагандистська кампанія з мобілізації трудових резервів до Німеччини продовжувала займати значну частину газетного формату. Заголовки свідчать самі за себе: «Українські робітни-

¹⁹ Там само. – 1942. – 12 лют.

²⁰ Там само. – 15 лют.

²¹ Там само. – 21 трав.

²² Там само. – 7 черв.

ки в Райху» (11 березня), «Постачання одягом робітників зі Сходу» (28 березня), «Дозвілля українських робітниць у Німеччині» (9 травня) тощо. Подібні повідомлення мали зменшити або взагалі ліквідувати острах робітників перед виїздом за кордон. Читачів запевняли у тому, що оstarбайтерів добре годують, забезпечують пристойним житлом, одягом і взуттям, дозволяють двічі на місяць писати додому листи, подорожувати Німеччиною, організувати своє дозвілля. Агітаційні заклики переконували, що трудова мобілізація до Райху є своєрідною платою кожного працездатного громадянина за визволення від «жидо-більшовицького ярма».

Агітаційно-пропагандистська кампанія щодо збільшення продуктивності праці у сільському господарстві та на виробництві зводилася до психологічного тиску на громадян, для яких праця на нових господарів вважалася зброєю у боротьбі з більшовизмом. Так, в одному з повідомлень зазначалося: «німецький солдат тримає меч. А ти візьми плуг. Діти й діти твоїх дітей дякуватимуть тобі колись за те, що ти в боротьбі проти юдейського більшовизму виконав свій обов'язок»²³. У іншому зверненні до селян йшлося про те, що добра обробка українських ланів прискорить перемогу німецької армії над «московськими катами»²⁴.

Не менш «болючою» темою була боротьба з радянським підпільно-партизанським рухом Опору. Одна із статей «Люди з лісу і національні українські інтереси» закликала місцевих мешканців не допомагати «бандам», адже вони склалися зі злочинних елементів, більшовиків і «жидівських недобитків», метою яких було перешкодити відбудові нормального життя в Україні. Українців, що переходили на бік партизанів, названо зрадниками свого народу²⁵. Інший пропагандистський сюжет також налаштував населення на негативне ставлення до діяльності партизанських загонів, наголошуючи, що «жидівські комісари засилають на наші визволені німецькою армією терени своїх агентів та шпигунів. Ці звироднілі бандити, ці покидьки людства, що не мають підтримки у населення, вдаються до найтяжчих злочинів: вбивають та грабують мирне населення, підпалюють збіжжя, руйнують шляхи сполучення, забирають коней, щоб приректи нас на голод. ...Отже, не слухайте цих жидо-більшовицьких вбивць, викривайте їх і повідомляйте про них німецьку владу»²⁶.

²³ Там само. – 1943. – 15 квіт.

²⁴ Там само. – 25 квіт.

²⁵ Там само. – 27 трав.

²⁶ Там само. – 24 черв.

У річницю окупації Уманщини часопис проаналізував діяльність нової влади, навівши приклади позитивних змін, що відбулися у гебіті. За німецької влади було відновлено роботу промислових підприємств, різних установ, закладів освіти і культури. «Сьогодні, 1 серпня, ми святкуємо незабутній день, коли німецькі збройні сили вступили в наше місто. 23 роки ждали ми цього історичного дня. ...Ці два роки пройшли в жорсткій боротьбі Великонімеччини з більшовицькими ордами та їхніми плутократичними спільниками. ...Але недалеко вже перемога Великонімеччини над усіма її ворогами. Ми віримо в перемогу. ...Сталінському пануванню немає вороття, воно приречене на остаточну й неминучу загибель»²⁷, – зазначалося у повідомленні уманської газети.

Однак у перемогу Вермахту ніхто вже не вірив. Насаджена зверху пронимецька апологетика на практиці виявилася недієздатною, адже сильно контрастувала з дійсністю. Уже не німецька «рука» визволяла Україну, а радянська. Звільнення української території розпочалося на початку 1943 р. з Ворошиловградської наступальної операції військ Південно-західного фронту.

Таким чином, матеріально-технічні умови працівників видавництва «Уманський голос» свідчили про те, що окупаційна влада проводила жорстку і цинічну кадрову політику, фінансове забезпечення не покривало мінімальних людських потреб, люди працювали фізично виснаженими і були морально подавленими. Не сприяли покращенню ситуації навіть преміювання, адже працівники масово звільнялися з роботи, чинили саботаж. Тематика публікацій періодичного видання відповідала тим вимогам, які ставилися перед редколегією часопису. Основний акцент робився на популяризації німецької воєнної сили, ідеї про «фюрера-визволителя» від «жидо-більшовицького ярма». Населення уманського гебіту агітували до виїзду у Велику Німеччину, закликали до боротьби з партизанськими «бандами» і наполегливої праці на благо своєї країни та німецьких «визволителів». Складні виробничі умови не стали перешкодою у підготовці та виході часопису, оскільки окупаційна влада не могла дозволити собі його закриття. Залучення часопису до агітаційно-пропагандистської кампанії було продуманою акцією у системі широкої ідеологічної обробки населення окупованої території. Водночас опубліковані матеріали не завжди відповідали реальному стану речей, внаслідок чого втрачали свою привабливість й ефективність.

²⁷ Там само. – 1 серп.